

Dominika Skoczylas

Uniwersytet Szczeciński

ORCID 0000-0003-1231-8078

dominika.skoczylas@usz.edu.pl

Cyberprzestrzeń samobójców w kontekście prawnokarnym i administracyjnoprawnym

Słowa kluczowe: cyberprzestępczość, cyberprzestrzeń, cyberterroryzm, cyberworking, samobójstwa prowokowane przez internet

Streszczenie. Celem rozdziału jest wskazanie, jak cyberprzestrzeń może kształtować postawy aktywizujące i propagujące zachowania mające na celu promowanie samobójstwa w określonych grupach docelowych. Przedmiotem badania jest w pierwszej kolejności określenie zagrożeń związanych z propagowaniem określonych wzorców zachowań w cyberprzestrzeni, szczególnie w aspekcie ochrony życia i zdrowia użytkowników sieci. Po drugie, przedstawienie regulacji prawnych, w tym prawnokarnych i administracyjnoprawnych, umożliwiających skuteczną ochronę prawną osób korzystających z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Pierwsza część pracy odnosi się do określenia rodzaju i metod oraz działań stosowanych w cyberprzestrzeni, których skutkiem jest prowokowanie samobójstw w świecie rzeczywistym. Wskazana zostanie również materia ochrony cyberprzestrzeni w odniesieniu do jej użytkowników oraz aspekty prawnokarne. Druga przedstawia możliwe formy pomocy i czynności podejmowane prewencyjnie, w celu zmniejszenia skali zjawiska e-samobójstw. Przywołana zostanie praktyka pracy administracyjnej (socjalnej) cyberworkerów. Analiza tematu pozwoli odpowiedzieć na pytania: „czy treści zawarte w internecie mogą znacząco wpływać na bezpieczeństwo jednostki w świecie rzeczywistym?”, „czy aktualnie obowiązujące regulacje prawne są w stanie skutecznie ochronić jednostkę przed zagrożeniami cyberprzestrzeni?”, „czy przeniesienie działań pracowników administracji publicznej do sieci może mieć swoje pozytywne skutki?”. Jeżeli administratorzy stron i użytkownicy platform internetowych będą w stanie szybko i właściwie reagować na incydenty sieciowe, wówczas możliwe będzie zastosowanie optymalnych rozwiązań prawnokarnych i administracyjnoprawnych. Przyjęte metody badawcze obejmują komparatystyczną analizę podstawowych aktów prawnych, m.in.: aktów prawa unijnego oraz literatury przedmiotu. Z uwagi na niemałe zainteresowanie w zakresie wykorzystywania narzędzi teleinformatycznych jako środków przekazu informacji propagujących akty samobójcze wśród użytkowników internetu, wskazany temat wydaje się nad wyraz oryginalny i aktualny. Ponadto może być przydatny dla administratorów i użytkowników stron internetowych w kwestii kwalifikacji zagrożenia i zgłoszenia incydentu odpowiednim instytucjom.

The cyberspace of suicides in the criminal and administrative context

Keywords: cybercrime, cyberspace, cyberterrorism, cyberworking, suicides provoked via the Internet

Summary. The aim of the chapter is to show how cyberspace can shape attitudes that activate and promote behavior aimed at promoting suicide in specific target groups. The subject of the study is, in the first place, to identify threats related to the promotion of certain patterns of behavior in

cyberspace, especially in terms of protecting the life and health of network users. Secondly, the presentation of legal regulations, including criminal and administrative law, enabling effective legal protection of people using modern information and communication technologies. The first part of the work relates to the determination of the type and methods of activities used in cyberspace, which result in provoking suicides in the real world. The matter of cyberspace protection in relation to its users and criminal law aspects will also be indicated. The second one presents possible forms of help and preventive measures taken to reduce the scale of the e-suicide phenomenon. The administrative (social) work practice of cyberworkers will be referenced. The analysis of the topic will allow you to answer the questions: „can the content on the Internet significantly affect the safety of an individual in the real world?”, „are the current legal regulations able to effectively protect an individual against cyberspace threats?”, „is the transfer of activities of public administration employees to the network can have its positive effects?”. If website administrators and users of internet platforms are able to react quickly and appropriately to network incidents, then it will be possible to apply optimal criminal and administrative law solutions. The adopted research methods include a comparative analysis of basic legal acts, including EU law acts and subject literature. Due to considerable interest in the use of ICT tools as a means of transmitting information promoting suicide acts among Internet users, the indicated topic seems extremely original and up-to-date. In addition, it can be useful for administrators and website users to classify the threat and report the incident to appropriate institutions.

Spółeczeństwo informacyjne, komunikacja elektroniczna, cyberbezpieczeństwo – uwagi wprowadzające

Zainteresowanie nowoczesnymi rozwiązaniami technologicznymi ukształtowało nowy model społeczeństwa, nazwanego społeczeństwem informacyjnym. Charakteryzuje je nieustanna potrzeba dostępu do informacji i przetwarzania danych. Niewątpliwie środki komunikacji elektronicznej umożliwiają nieograniczoną wymianę informacji. Za elektronicznym przekazem przemawiają głównie: innowacyjność urządzeń i narzędzi teleinformatycznych, szybki i nieprzerwany obieg informacji, globalna łączność, możliwość porozumiewania się w dowolnym momencie, niewielkie koszty przesyłania komunikatów, transmitowalność informacji, podtrzymywanie więzi międzyludzkiej, załatwianie spraw urzędowych online. Tym samym wzrasta liczba usług, które można zrealizować, posługując się środkami komunikacji elektronicznej, a dotyczą one m.in. korzystania z poczty elektronicznej, e-baz danych i różnego typu e-usług: administracyjnych, medycznych czy finansowych¹. Społeczeństwo informacyjne traktuje internet jako źródło informacji, a odnalezione w sieci treści jako pewnego rodzaju wskazówki niezbędne do prawidłowego funkcjonowania jednostki tak w świecie rzeczywistym, jak i wirtualnym. Digitalizacja i komputeryzacja miały wpływ na zmianę form komunikacji międzyludzkiej na odległość. Przekazywanie zarówno tekstu, dźwięku, jak i obrazu zwiększyło proces integracji w skali globalnej. Usługi multimedialne pozwalają na instalację specjalnych połączeń i używanie hiperłączy, stwarzając nieograniczone

¹ M. Gołka, *Czym jest społeczeństwo informacyjne?*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2005, nr 4(26), s. 258-260.

możliwości telekomunikacyjne. Selekttywne łączenie wszystkiego i wszystkich na świecie w efekcie wpływa na globalizację produkcji, gospodarki, nauki, technologii, inwestycji, kultury i relacji społecznych².

Globalny zasięg technologii komunikacyjnej służy nie tylko wymianie informacji czy zawieraniu transakcji elektronicznych, ale ma walor międzyludzki, tzn. sprzyja budowaniu relacji społecznych. Podkreślić należy aktywność Unii Europejskiej w przedmiocie wprowadzania zasad bezpieczeństwa sieci i systemów teleinformatycznych. Na uwagę zasługują: rozporządzenie eIDAS³, oraz dyrektywa NIS⁴ i jej następczyni – dyrektywa NIS2⁵. Rozporządzenie eIDAS uzasadnia znaczenie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania. Jednocześnie zagrożenie bezpieczeństwa transakcji elektronicznych uznaje za kluczowe ze względu na prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego Unii Europejskiej. Z kolei dyrektywa NIS reguluje obowiązki państw co do przyjęcia jednolitej strategii ochrony bezpieczeństwa sieci i systemów teleinformatycznych, konkretnie w kwestii świadczenia usług kluczowych i cyfrowych czy reagowania na tzw. incydenty sieciowe. Unijna polityka zakłada przyjęcie właściwych standardów w zakresie cyberbezpieczeństwa na poziomie krajowym. Zważywszy na z jednej strony rozbieżności w implementacji dyrektywy NIS w poszczególnych państwach członkowskich Unii Europejskiej, a także intensyfikację cyberzagrożeń podjęto decyzję w zakresie aktualizacji działań (polityki) na rzecz osiągnięcia wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa w całej Unii. Pokłosiem powyższego jest dyrektywa NIS2, która konkretyzuje m.in. obowiązki państw członkowskich w materii przyjęcia krajowych strategii cyberbezpieczeństwa, kwestie dotyczące zarządzania kryzysowego w cyberbezpieczeństwie, środki zarządzania ryzykiem w cyberbezpieczeństwie czy zasady i obowiązki w zakresie wymiany informacji o cyberbezpieczeństwie. Ponadto dokonuje podziału na tzw. podmioty kluczowe i podmioty ważne.

Treści zawarte w internecie mogą mieć często mylne i sprzeczne znaczenie, natomiast doniosłe konsekwencje dla zdrowia i życia ludzkiego. Wyzwania, które można

² M. Castells, *The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governances*, „The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science” 2008, vol. 616, issue 1, s. 81.

³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE, Dz. Urz. UE L 257/73 z 28.08.2014 r.; dalej: rozporządzenie eIDAS.

⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1148 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu bezpieczeństwa sieci i systemów informatycznych na terytorium Unii, Dz. Urz. UE L 194; dalej: dyrektywa NIS.

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa na terytorium Unii, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 910/2014 i dyrektywę (UE) 2018/1972 oraz uchylająca dyrektywę (UE) 2016/1148 (Dz. Urz. UE L Nr 333, s. 80), dalej: dyrektywa NIS2.

zauważyć, dotyczą z jednej strony monitoringu zachowań użytkowników cyberprzestrzeni, z drugiej analizy potencjalnych zagrożeń. Szansą na zapewnienie bezpieczeństwa sieciowego może być zastosowanie sztucznej inteligencji oraz skonstruowanie struktury reagowania na realne zagrożenia świadczenia e-usług i poufności danych osobowych. Interdyscyplinarny charakter zagadnień pozwala na przyjęcie założenia, że bezpieczeństwo internetu zależy od świadomości społeczeństwa, prowadzonej polityki oraz wdrożenia najlepszej wiedzy administracyjnoprawnej, informatycznej i matematycznej w procesie zwalczania cyberprzestępczości⁶. Stąd rozwiązania prawne należałoby przełożyć na bezpieczeństwo sieci i systemów teleinformatycznych.

Jednym z największych zagrożeń komunikacji elektronicznej jest uzależnienie od internetu, w szczególności traktowanie informacji w nim zawartych jako fundamentalnych zasad postrzegania świata i innego człowieka. Cyberprzestrzeń stanowi doskonały obszar działania cyberprzestępców, cyberchuliganów, cyberterrorystów. Jest również potencjalnym źródłem promowania niekoniecznie właściwych wzorców zachowania wśród młodych ludzi. Jak słusznie zauważył Piotr Kurkowski, to właśnie ta grupa jest w największym stopniu narażona na ryzyko wystąpienia zagrożeń właściwego korzystania z cyberprzestrzeni, do których należy zaliczyć: dostęp do platform zawierających treści pornograficzne, popularyzujących przemoc, agresję, terroryzm czy nakłaniających do popełniania samobójstw⁷. W tym zakresie to dorośli powinni zachować szczególną czujność i kontrolować komunikację elektroniczną małoletnich.

Nadmierne użytkowanie nowoczesnych technologii może doprowadzić do zastąpienia bezpośredniego kontaktu interpersonalnego – kontaktem wirtualnym. Przebywanie w sieci oczywiście samo w sobie nie jest zjawiskiem negatywnym, ale może takim się stać ze względu na przeciążenie informacyjne i uzależnienie od komputera. Anonimowość kontaktów w cyberprzestrzeni sprzyja zbieraniu informacji na temat metod i sposobów dokonywania irracjonalnych zachowań, których najczęściej człowiek w rzeczywistości by nie popełnił. Utrata więzi emocjonalnych z najbliższymi, a jednocześnie poszukiwanie przyjaciół i wsparcia wśród anonimowych użytkowników internetu może pogłębiać zaburzenia natury psychologicznej i obniżenie własnej wartości, depresję, a nawet powodować pojawienie się myśli samobójczych. Zerwanie kontaktów bezpośrednich (socjomania internetowa) ułatwia prowokowanie niebezpiecznych zachowań⁸. Może się zatem wydawać, że

⁶ M.D. Cavelty, A. Wenger, *Cyber security meets security politics: Complex technology, fragmented politics, and networked science*, „Contemporary Security Policy” 2019, nr 41(1) s. 21.

⁷ P. Kurkowski, *Wpływ łączności internetowej na komunikację społeczną*, „Młoda Humanistyka” 2018, nr 2(12), s. 6-7, <http://www.humanistyka.com/index.php/MH/article/view/210/186> [dostęp: 18.05.2021].

⁸ A. Knapik, M. Kozłowska, B. Kocyan, *Rosnący problem uzależnień behawioralnych – uwięzieni w sieci*, [w:] *Online i offline. Obraz współczesnego społeczeństwa*, red. M. Janiszewska, P. Szymczyk, Lublin 2018, s. 34-35.

narzędzia teleinformatyczne mogą stworzyć czy uzupełnić relacje międzyludzkie. Komunikacja masowa jest zdecydowanie prostsza i szybsza niż nawiązanie relacji w świecie rzeczywistym. Dzięki czatom i komunikatorom możliwe staje się dopasowanie określonego grona osób do indywidualnych preferencji użytkownika na podstawie podobnych poglądów czy zainteresowań. Pogłębionej analizy wymaga to, czy zapewnienie jedynie kontaktów wirtualnych nie zagraża rozpadowi społeczeństwa i pogłębieniu poczucia samotności⁹.

Komunikacja elektroniczna pozwala na swobodny przepływ informacji i danych. Ochronę danych osobowych przetwarzanych w elektronicznych rejestrach można zapewnić w dwojaki sposób: zaniechać jakiegokolwiek udostępniania danych osobowych w internecie albo odpowiednio zabezpieczać je hasłami czy blokadami dostępu. Regulacje w zakresie ochrony danych osobowych zawarte w RODO¹⁰ wskazują specyficzne zasady ochrony danych osobowych. Rozporządzenie obejmuje bezpieczeństwo użytkowników sieci będących osobami fizycznymi. W motywie 30 preambuły mowa o identyfikatorach internetowych osób fizycznych, takich jak adresy IP, identyfikatory plików cookie – generowane przez ich urządzenia, aplikacje, narzędzia i protokoły czy też inne identyfikatory, generowane na przykład przez etykiety RFID. W rezultacie szczególną ochronę prawną uzyskują również ślady identyfikujące przemieszczanie się użytkownika w sieci. Zresztą dla administratorów platform internetowych rodzaj danych udostępnianych w internecie nierzadko umożliwia identyfikację i ustalenie tożsamości jednostek, które planują popełnić samobójstwa.

Ponadto w sieci można odnaleźć treści nakłaniające do dokonania czynów zabronionych, wskazujące cel określonego postępowania, jednocześnie wspierające niekoniernie słuszną ideę. Nieograniczona przestrzeń dyskusji, za jaką uznawany jest internet, coraz częściej, niestety, wykracza poza granice wyznaczonych przez społeczeństwo standardów. Stając się wówczas miejscem, w którym bezkarność zachowań może spowodować wyjątkowo niebezpieczne skutki, jakim jest targnięcie się na własne życie. Użytkownicy internetu niezwykle łatwo i szybko przekazują swoje dane osobowe, ryzykując tym, że mogą zostać one wykorzystane przez osoby bądź zorganizowane grupy do popełnienia czynów przestępczych. Często dobrowolnie społeczeństwo udziela bardzo ekskluzywnych informacji na swój temat, które mogą być wykorzystane w już niezależnych od nich celach. Doskonale zdają sobie z tego sprawę użytkownicy i administratorzy mediów społecznościowych

⁹ J.A.G.M. Van Dijk, *The Network Society. Social Aspects of New Media*, Second edition, London–Thousand Oaks–New Delhi 2006, s. 156.

¹⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz.Urz. UE L 119/1; dalej: RODO.

i aplikacji mobilnych. Warto zastanowić się nad tym, czy faktycznie współcześnie można ustrzec się od ryzyka, jakie niesie ze sobą wykorzystywanie nowoczesnych narzędzi komunikacji elektronicznej¹¹.

Propagowanie zachowań destrukcyjnych czy odnoszących się wprost do promowania samobójstwa w świecie wirtualnym jest zdecydowanie łatwiejsze niż w rzeczywistości. Dlatego też badając temat cyberprzestrzeni samobójców, przede wszystkim należy skupić się na charakterystyce cyberprzestrzeni jako miejsca wymiany informacji o metodach i sposobach zachęcających do popełniania samobójstw. Ponadto określić zaangażowanie organów władzy publicznej, instytucji publicznych i prywatnych w ramach pomocy osobom, które są potencjalnie narażone na zjawisko e-samobójstw.

Cyberbezpieczeństwo użytkowników internetu

Fundamentalne znaczenie na płaszczyźnie ochrony użytkownika sieci ma zapewnienie bezpieczeństwa w świecie wirtualnym. Pojęcie cyberbezpieczeństwa w ustawowym brzemieniu oznacza odporność systemów informacyjnych na działania, których efektem może być naruszenie poufności, integralności, dostępności i autentyczności przetwarzanych danych lub związanych z nimi usług oferowanych przez te systemy¹². Należy wyjaśnić, że cyberbezpieczeństwo jest na tyle ważnym elementem funkcjonowania społeczeństwa i państwa, że niezbędne jest wprowadzenie konkretnych, aczkolwiek nie nazbyt restrykcyjnych rozwiązań prawnych. Oznacza to, że przyjęte regulacje powinny zapewnić bezpieczeństwo w skali makro, tj. w odniesieniu do infrastruktury krytycznej i usług kluczowych, oraz w skali mikro – poszczególnych użytkowników sieci. Z tym że w drugim znaczeniu ustawodawca powinien uważać, aby wprowadzone zasady nie zagrażały prywatności i wolności komunikacji elektronicznej¹³. Innymi słowy: „bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni należy traktować bardzo szeroko, ze względu na zachowanie odpowiedniego poziomu ochrony wszystkich użytkowników sieci”¹⁴.

Z uwagi na intensyfikację cyberzagrożeń, szczególną uwagę należy zwrócić na wdrożenie określonych standardów ochrony użytkowników e-informacji. Cyber-

¹¹ G.N. Reddy, G.J.U. Reddy, *A study of cyber security challenges and its emergning trends on latest technologies*, https://www.researchgate.net/publication/260126665_A_Study_Of_Cyber_Security_Challenges_And_Its_Emerging_Trends_On_Latest_Technologies [dostęp: 22.04 2024].

¹² Art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa (Dz.U. z 2024 r. poz. 1077, 1222).

¹³ G.T. Nojeim, *Cybersecurity and Freedom on the Internet*, „Journal of National Security Law & Policy” 2010, vol. 4, no 1, s. 137.

¹⁴ D. Skoczylas, *The Act on the National Cybersecurity System and Other Legal Regulations in the Context of Ensuring State Cybersecurity. Selected Issues*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2020, t. XXX, nr 2, s. 107.

bezpieczeństwo indywidualne obejmuje bezpieczeństwo informacji i danych osobowych oraz ochronę prywatności. W znaczeniu powszechnym dotyczy zapewnienia bezpieczeństwa infrastruktury krytycznej państwa, usług kluczowych, serwerów i systemów teleinformatycznych, zachowania ciągłości połączeń i świadczenia e-usług. Nie sposób nie zgodzić się jednak z twierdzeniem, że potencjalnie najbardziej narażeni na działania cyberprzestępców czy cyberterrorystów (jako grupa najmniej świadoma tego typu zagrożeń) są poszczególni obywatele. Tomasz Hoffmann wskazuje, że zadaniem cyberbezpieczeństwa jest pomóc zarówno obywatelom, przedsiębiorcom, jak i państwu w celu osiągnięcia: „[...] odpowiednich celów informacyjnych w sposób bezpieczny, niezawodny z zachowaniem zasad prywatności”¹⁵. Szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem jest prowadzenie kampanii dezinformacyjnej (propagandowej) przez organizacje terrorystyczne w internecie. Tendencje wzrostu zachowań o charakterze przestępczym w sieci spowodowane są możliwością przeprowadzenia niespodziewanego i szybkiego ataku¹⁶, co w perspektywie zysku wydaje się bardzo korzystne dla dokonującego ataku.

Atak cybernetyczny może przybierać różne formy. Nie musi być to zawsze zagrożenie dotyczące zakłócenia działania systemu teleinformatycznego czy wykradzenia danych osobowych. Bardzo często treści zawarte w internecie prowokują bądź wywołują określone zachowania użytkowników, którzy traktują je jako swoisty poradnik, niezbędny postępowania w rzeczywistości. Anonimowość, a przy tym ułatwiona możliwość kontaktu sprzyja poszukiwaniu wirtualnych przyjaciół i odszukiwaniu odpowiedzi na nurtujące pytania. Profil użytkownika często ewidentnie wskazuje, że mamy do czynienia z osobą, która w internecie szuka informacji na temat dokonania samobójstwa bądź skutecznych metod samookaleczenia. Na forach internetowych można uzyskać wsparcie, wiadomości określające samobójstwo jako jedyną właściwą formę wyjścia z zaistniałej sytuacji. Zdarza się również, że pod wpływem treści umieszczonych w sieci samobójstwa popełniają grupy osób, a nawet prowadzą transmisję on-line dokonania takiego aktu¹⁷. Samobójstwa prowokowane przez internet stanowią rezultat działania podżegaczy, mających ściśle wytyczony cel takiego postępowania.

Społeczeństwo zdaje sobie sprawę, że szkody powstałe w wyniku działania cyberprzestępców dotyczą tak całego państwa, jak i poszczególnych obywateli. Obecnie pojęcie cyberzagrożeń należy traktować bardzo szeroko. Nie są to bowiem już proste ataki hakerskie czy czynności z zakresu spamowania – niestety, mają one

¹⁵ T. Hoffmann, *Wybrane aspekty cyberbezpieczeństwa w Polsce*, Poznań 2018, s. 19-20.

¹⁶ W.G. Sharp, Sr., *The Past, Present, and Future of Cybersecurity*, „Journal of National Security Law & Policy” 2010, vol. 4, nr 1, s. 25.

¹⁷ W. Duranowski, *Podstawowe zagrożenia zdrowotne związane z używaniem komputera i internetu*, [w:] *Zagrożenia cyberprzestrzeni. Kompleksowy program dla pracowników służb społecznych*, red. J. Lizut, Warszawa 2014, s. 74.

znacznie poważniejsze skutki niż zainfekowanie komputera złośliwym oprogramowaniem. Obejmują m.in. oszustwa internetowe, kradzież danych osobowych, nielegalne transfery finansowe, e-wyłudzenia czy cyberszpiegostwo¹⁸. Obok szkód majątkowych, cyberprzestępcy próbują wywołać tzw. szkody osobiste, np. podżegając do określonego zachowania się czy rozpowszechniając pewne informacje.

Przyczyny pojawienia się myśli samobójczych mogą mieć zgoła odmienny charakter. Emil Durkheim wydzielił cztery kategorie samobójstw: egoistyczne wyrażające się w znikomej integracji ze społeczeństwem, a nawet jej braku, zaniku poczucia przynależności, identyfikacji społecznej (np. osoby samotne); altruistyczne – dokonywane ze względu na silną integrację społeczną, w ramach wyższej idei, oddania życia za innych (np. zamachowcy-samobójcy); anomiczne, spowodowane niestabilną sytuacją społeczną, niejasnością norm, przejawiające się w uleganiu wpływowi globalizmu oraz fatalistyczne będące rezultatem nadmiernej kontroli i ograniczeń (np. w wyniku dyskryminacji społecznej)¹⁹. Współcześnie samobójstwa prowokowane przez internet najczęściej dotyczą osób samotnych, o niskim poczuciu własnej wartości, odrzuconych przez społeczeństwo, mających wątłe relacje rodzinne, ale też tych, którzy cenią sobie indywidualizm, konsumpcjonizm i kulturę masową.

Charakter działań prowokatorów e-samobójstw może przybierać różne formy. Najczęściej są to czynności polegające na tzw. aktywizmie, czyli niedestrukcyjnym wykorzystywaniu internetu dla osiągnięcia zamierzonego celu. Najprościej rzecz ujmując, aktywiści zachęcają do popełnienia czynu poprzez komunikację z potencjalnym samobójcą, prezentację własnych poglądów, publikowanie tekstów, prowadzenie aktywnej dyskusji na forach czy przekazywanie informacji²⁰. Cyberaktywiści prowadzą działania wspierające pewną ideę, rozpowszechniając informację na dużą skalę. Zdecydowanie poważniejsze zjawiska to cyberterroryzm samobójczy i zachowania cyberprzestępców prowokujące akty samobójcze. Pierwsze z nich charakteryzuje się nakłanianiem do popełnienia czynu poprzez wskazanie określonego celu tego postępowania, np. ze względu na pobudki egoistyczne, polityczne czy religijne. Cyberterroryzm samobójczy najczęściej jest wynikiem wzbudzenia strachu i wywołania stanu zagrożenia u jednostki. Prowokator, stosując środki przymusu, jednocześnie motywuje przyszłego samobójcę do działania, wskazując, że samobójstwo jest jedynym możliwym rozwiązaniem zaistniałej sytuacji. W internecie dostępnych jest wiele informacji wzbudzających nienawiść do określonych osób,

¹⁸ L. Tabansky, *Cybercrime: A National Security Issue?*, [w:] *Cyberspace and National Security Selected Articles*, red. G. Siboni, Tel Aviv 2013, s. 71.

¹⁹ P. Rodziński, K. Rutkowski, A. Ostachowska, *Progresja myśli samobójczych do zachowań samobójczych w świetle wybranych modeli suicydologicznych*, „Psychiatria Polska” 2017, nr 51(3), s. 519-520.

²⁰ A. Suchorzewska, *Ochrona prawna systemów informatycznych wobec zagrożenia cyberterroryzmem*, Warszawa 2010, s. 64.

grup społecznych, wyznawców innych religii, które stanowią doskonałe narzędzie w rękach prowokatorów²¹. Cyberprzemoc w kontekście e-samobójstw charakteryzuje się elektroniczną agresją w celu uzyskania pewnej korzyści majątkowej czy osobistej, które można osiągnąć po popełnieniu przez jednostkę samobójstwa. W najbardziej wymownym przypadku prowokator, który namawia do samobójstwa, wcześniej uzyskuje dostęp do danych czy numeru konta przyszłego samobójcy. Kodeks karny penalizuje takie zachowania, co wprost wyraża treść art. 151: „kto namową lub przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”²². W takim razie można pokusić się o stwierdzenie, że: „[...] kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenia jego wykonania [...]” wolno potraktować jako zachowania „[...]” którymi można przekroczyć normę sankcjonowaną zawartą w art. 151 k.k.”²³. Warto przy tym zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt, mianowicie przesłankę braku zdolności (ograniczoną zdolność) rozpoznania znaczenia czynu przez osobę pokrzywdzoną. Prowokator kreując określoną narrację, tak naprawdę wpływa na wolę adresata komunikatu (co determinuje jego dalsze postępowanie). Należy zgodzić się z Agnieszką Niedźwiedź, która podkreśla, że „[...] osoba nakłaniania do targnięcia na własne życie nie będzie mogła z żadnej przyczyny, kierować swoim postępowaniem lub rozpoznać znaczenia swojego czynu”²⁴. Zdaniem Autorki takie działania uwypuklają kontekst szczególnej penalizacji czynów dokonywanych przez prowokatora i stanowią pole do dyskusji w zakresie modyfikacji typu zasadniczego wskazanego w art. 151 k.k.

Wyjaśnienia wymaga materia postrzegania internetowych prowokacji skierowanych do potencjalnych samobójców w kategoriach cyberprzestępczości. W tym aspekcie na uwagę zasługuje konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości²⁵, w której akcent został położony na zapobieganie działaniom zmierzającym do naruszenia podstawowych zasad poufności, integralności i dostępności systemów informatycznych, sieci i danych informatycznych oraz ich nieprawidłowego (nielegalnego) wykorzystywania. Wszystko po to, aby uczynić cyberprzestrzeń bezpiecznym miejscem komunikacji międzyludzkiej. Rozpowszechnianie treści dla cybersamobójców można sklasyfikować zarówno jako przestępstwa przeciwko

²¹ D. Deptała, *Terroryzm samobójczy. Wybrane problemy*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” 2016, t. 8, s. 59–60, 63.

²² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 2025 r. poz. 383; dalej: k.k.

²³ K. Burdziak, *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, R. LXXVI, nr 4, s. 184.

²⁴ A. Niedźwiedź, *Czy akt samobójczy jest świadomym i dobrowolnym aktem woli samobójcy? Rozważania nad prawnokarnymi aspektami odpowiedzialności za przestępstwo stypizowane w art. 151 k.k.*, „Prawo i Więź” 2021, nr 4(38), s. 358.

²⁵ Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r., Dz.U. z 2015 r. poz. 728; dalej: konwencja o cyberprzestępczości.

poufności, integralności i dostępności danych informatycznych i systemów. Mogą one polegać np. na oszustwie komputerowym, kiedy to cyberaktywista wykorzystuje dane cybersamobójcy do nielegalnej transakcji internetowej. Niestety, za pomocą narzędzi teleinformatycznych można uzyskać także nieuprawniony dostęp do systemu, przechwytywać transmisje danych oraz przysyłać informacje, których wiarygodność bardzo trudno sprawdzić, w szczególności osobie, która uznaje je za właściwe i autentyczne²⁶.

Ochrona prawna przed cyberprzestępczością obok wybryków aktywnych chuliganów, cyberprzestępców czy cyberterrorystów znana jest pod nazwą cyberbullyingu. Cyberprzemoc pod tą postacią uwidacznia się w powtarzającym i umyślnym działaniu, przybierającym formy zastraszania, wyśmiewania, prześladowania czy propagowania określonych treści przy użyciu narzędzi teleinformatycznych i internetu. Samobójstwa prowokowane w sieci cechuje anonimowość i natarczywość komunikatów występujących na czatach czy formach dyskusyjnych²⁷. Internet stanowi nieograniczone pole do dyskusji, jest równocześnie źródłem informacji na temat metod i sposobów dokonywania samobójstw. Co więcej, w środowisku e-samobójców panuje złudne poczucie bezkarności, które może naruszać sferę prywatną i dobra osobiste jednostki, wywołując przy tym określone zamierzenie, tj. wypaczenie rzeczywistości w świadomości potencjalnego samobójcy. Nie oznacza to, że osoby decydujące się na samobójstwo pod wpływem treści wyszukanych w internecie zawsze zmagają się z ciężką depresją, melancholią, cierpią z powodu choroby²⁸. Popołniają je również te, które w krótkim czasie sprowokowane e-komunikatem o samobójstwie traktują je w kategoriach pewnego wyzwania czy chęci zaimponowania komuś. Zaznaczenia wymaga, że cyberprzemoc najczęściej ma długofalowy charakter, a zatem jednocześnie ma długoterminowy wpływ na człowieka, jego samoocenę i zdrowie psychiczne²⁹. Ponadto osoby, które nakłaniają do popełniania samobójstwa, korzystając przy tym z narzędzi komunikacji elektronicznej, próbują najczęściej wzbudzić w e-samobójcy wrażenie beznadziei czy odosobnienia. Warto pamiętać, że akt samobójczy wpływa na relacje rodzinne i przyjacielskie. Wzmaga z jednej strony poczucie winy u osób, które uważają, że mogły podjąć jakieś działania, aby mu zapobiec, z drugiej stygmatyzuje (wyklucza) samego samobójcę (czasami także jego rodzinę) w oczach społeczeństwa. Powoduje wściekłość i agresję wobec

²⁶ J. Wasilewski, *Przestępczość w cyberprzestrzeni – zagadnienia definicyjne*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2016, nr 8, issue 15, s. 168.

²⁷ L. Albański, *Wybrane zagadnienia z patologii społecznej*, Jelenia Góra 2010, s. 44-45.

²⁸ Y. Takahashi, *Depression and Suicide*, „Japan Medical Association Journal (JMAJ)” 2001, vol. 44, no. 8, s. 360.

²⁹ C.A. Myers, H. Cowie, *Cyberbullying across the Lifespan of Education: Issues and Interventions from School to University*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 2019, nr 16(7), s. 2.

otoczenia, a przede wszystkim uczucie trwałego i ostatecznego rozłączenia z bliską osobą³⁰. Mając chociażby to na uwadze, akty cyberprzemocy w kontekście prowokacji e-samobójców przyjmują znaczenie szerszy kontekst.

Samobójstwa prowokowane przez internet. Formy pomocy i cyberworking

Internet zawiera niezliczone ilości informacji a nawet „instrukcji”, jak skutecznie popełnić samobójstwo. Stanowi tym samym przewodnik postępowania dla przyszłych samobójców. Slogany takie jak: „Powieszenie ostatnio przeżywało swój renesans na Dzikim Zachodzie” czy „Bo właściwy moment to połowa sukcesu [...] Pomyśl, jak głupio byłoby, gdyby okazało się, że powiesiłeś/powiesiłaś się ze zwycięskim kuponem totka w kieszeni”³¹, to tylko niektóre z przykładów internetowej cyberprzemocy. Myśli samobójcze mogą się pojawić, kiedy osoba (najczęściej młoda) staje się podmiotem ataku mającego postać nękania czy zastraszania. Najczęściej towarzyszą temu depresja, obniżona samoocena i samotność. Prowokacja internetowa nacechowana jest pewnego rodzaju agresją wirtualną wyrażoną w natarczywości treści danego komunikatu. Cyberbullying, czyli samobójstwa, na które bezpośrednio bądź pośrednio mają wpływ zachowania występujące w internecie, są coraz częściej obecną formą agresji wśród jego użytkowników³². Nie oznacza to jednak, że problem cybersamobójstw jest jedynie czymś w rodzaju wirtualnego zjawiska. Wręcz przeciwnie, konsekwencje są na ogół takie same, z tym że trudniej wykryć sprawcę podżegania bądź pomocnictwa w akcie samobójstwa.

Z perspektywy prawnokarnej problem może dotyczyć m.in. zastraszania jednostki czy wpływania na jej świadomość w taki sposób, aby dokonała aktu samobójstwa. Rozważania pod kątem prawnym nakazują przyjąć, że liczy się w tym przypadku intencja i motyw działania sprawcy oraz bezpośredni jego skutek. Przy czym nie można wskazać, że zawsze podżegacz ma na celu wymuszenie określonego zachowania przez drugą stronę. Wielokrotność ataku cybernetycznego sugeruje jednak, że taka postawa ma charakter cybernękania. Można zatem stwierdzić, że agresywne, uporczywe przesyłanie komunikatów o danej treści jest umyślnym działaniem cyberaktywisty, któremu potencjalny cybersamobójca może się poddać. Ustalenie tego, czy cyberprzemoc w środowisku online faktycznie się pojawiła, jest zdecydowanie trudniejsze niż określenie znamion tego przestępstwa

³⁰ J. Jackson, *SOS: A Handbook for Survivors of Suicide*, Washington 2003, s. 2.

³¹ *Coraz więcej stron internetowych radzi, jak popełnić samobójstwo*, <https://nto.pl/coraz-wiecej-stron-internetowych-radzi-jak-popolnic-samobojstwo/ar/4115401> [dostęp: 22.04.2024].

³² S. Hinduja, J.W. Patchin, *Bullying, Cyberbullying, and Suicide*, „Archives of Suicide Research” 2010, nr 14(3), s. 206-221.

w rzeczywistości. Chodzi tu o kwestie obserwacji użytkownika i problemy w odczytaniu sygnałów, obserwacji gestów, intonacji bądź mimiki, które mogą wydać się niejednoznaczne. Jednakże w internecie bardzo łatwo odnaleźć ślady cyberprzestępstwa, takie jak wpisy na forach internetowych. Pojedyncze akty agresji mogą z biegiem czasu przybrać formę powtarzalnych aktów cyberprzemocy. Nie ulega jednak wątpliwości, że niezależnie od tego, jak długo i jak często będzie pojawiała się agresja ze strony cyberaktywisty, to w każdym przypadku wymaga ona prawnokarnej ochrony państwa³³. Zresztą konwencja o cyberprzestępczości w art. 11 stanowi, że usiłowanie i pomocnictwo lub podżeganie odnoszące się do jakiegokolwiek przestępstwa przeciwko poufności, integralności i dostępności danych informatycznych i systemów czy przestępstwa komputerowego powinno być objęte szczególną ochroną prawnokarną w państwach, które są sygnatariuszami konwencji.

Widoczny wzrost skali popełniania samobójstw jest istotnym problemem w Europie: 15 na 100 tys. mieszkańców Starego Kontynentu umiera w wyniku samobójstwa, przy średniej światowej 11 na 100 tys. Eurostat podaje, że na 5 mln zgonów w Unii Europejskiej aż w 54 tys. przypadków przyczyną jest samobójstwo. Wskazuje się, że duże znaczenie w aspekcie czynników samobójczych ma położenie geograficzne, zmiana ustroju, niedostosowanie do aktualnych warunków społeczno-gospodarczych. I tak największy odsetek samobójstw odnotowano na Litwie – 28 przypadków na 100 tys. mieszkańców, Łotwie – 17 i Słowenii – 14. Niską liczbę samobójstw odnotowuje się na Malcie, Cyprze, we Włoszech i w Hiszpanii, najniższą zaś w Grecji – 4 osoby na 100 tys. mieszkańców. W Polsce odnotowuje się 13 takich przypadków, w Niemczech – 9, w Wielkiej Brytanii jest to 7, we Francji 12, na Węgrzech zaś 14³⁴.

Kreowana wizja rozwoju społeczeństwa informacyjnego nie przewidywała tak dużej ilości zagrożeń, jakie niesie ze sobą korzystanie z zasobów internetu. Rewolucja cyfrowa nakazuje rozszerzyć sposób wprowadzania odpowiednich standardów bezpieczeństwa przede wszystkim w obszarze cyberaktywności człowieka, e-komunikacji i e-relacji międzyludzkich. Z punktu widzenia poszanowania podstawowych praw jednostki, interoperacyjności i stabilności działania systemów oraz wymiany usług i informacji – cyberbezpieczeństwo jawi się jako szczególne zadanie organów i instytucji w kwestii ochrony praw człowieka³⁵. W przypadku tzw. samobójstw

³³ C. Van Hee, G. Jacobs, C. Emmery, B. Desmet., E. Lefever, B. Verhoeven, G.D. Pauw, W. Daelemans, V. Hoste, *Automatic detection of cyberbullying in social media text*, „Public Library of Science – PLoS ONE” 2018, nr 13(10) s. 3-4.

³⁴ B. Erling, *Samobójstwa w Europie. Dlaczego odbieramy sobie życie?*, <https://biqdata.wyborcza.pl/biqdata/7,159116,25238980,europa-na-krawedzi-dlaczego-odbieramy-sobie-zycie.html> [dostęp: 19.05.2021].

³⁵ C. Banasiński, *Podstawowe pojęcia i podstawy prawne bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni*, [w:] *Cyberbezpieczeństwo. Zarys wykładu*, red. C. Banasiński, Warszawa 2018, s. 37.

probowanych przez treści zawarte w internecie pierwszym krokiem wydaje się być próba wyszukania potencjalnych samobójców na forach i platformach internetowych, a tym samym odnalezienie administratorów-podżegaczy bądź innych podmiotów prezentujących treści o charakterze zachęcającym do popełniania samobójstw. Kluczowym zagadnieniem jest prewencja, czyli uchronienie przed samobójstwem. Potrzebna jest identyfikacja osób posiadających takie predyspozycje, późniejszy monitoring ich zachowań w sieci i wejście w interakcję – e-komunikację, dzięki której można zbudować atmosferę wzajemnego zaufania. Kontakt za pomocą środków komunikacji elektronicznej jest też doskonałym źródłem wiedzy o tym, co stało się przyczyną pozbawienia się życia, jakie są motywy czynu, a także stanowi podstawę do bezpośredniej interwencji w środowisku rodzinnym, szkolnym, pracowniczym, koleżeńskim³⁶.

Technologie informacyjno-komunikacyjne i media społecznościowe, za pośrednictwem których przekazywane są treści dla potencjalnych e-samobójców, mogą być pomocne w walce z negatywnymi zjawiskami w sieci. Możliwości zapobiegania i pomocy są bardzo duże, chociażby w nadzorze i pomocy. Zastosowanie prostych metod polegających na zgłaszaniu przez użytkowników i administratorów niewłaściwych zachowań innych podmiotów korzystających z sieci, prowadzenie kampanii socjalnych i zdrowotnych w zakresie profilaktyki samobójczej to jedne z przyjętych rozwiązań. Zwiększenie świadomości społecznej może być skutecznym elementem zapobiegania samobójstwom prowokowanym przez Internet³⁷.

Ochrona prawnokarna i administracyjnoprawna uwzględniają społeczny aspekt cyberpomocy. W omawianym przypadku procedura prawnokarna – o ile służy wykrywaniu potencjalnych niebezpieczeństw w sieci i przypisaniu odpowiedzialności karnej, o tyle nie musi mieć miejsca, gdy pojawi się skuteczne rozwiązanie administracyjnoprawne. Regulacje te powinny mieć przede wszystkim charakter prewencyjny, przejawiający się w reagowaniu na incydenty sieciowe jeszcze zanim cyberaktywiści osiągną swój zamierzony cel. Należałoby zatem zastanowić się nad wdrożeniem kompleksowej regulacji prawnej, na mocy której zostałyby określone zadania pracowników socjalnych w sieci Internet. Zresztą „[...] pracownik socjalny musi stale nabywać nowe kompetencje i umiejętności w zakresie pracy socjalnej i podnosić standardy swojej pracy”³⁸. Trzeba przyznać, że transformacja cyfrowa przyczyniła się do modyfikacji roli pracy socjalnej oraz czynności podejmowanych

³⁶ A. Andrzejewska, *Samobójstwa z inspiracji sieci*, [w:] *Zagrożenia cyberprzestrzeni. Kompleksowy program dla pracowników służb społecznych*, red. J. Lizut, Warszawa 2014, s. 132-133.

³⁷ D.D. Luxton, J.D. June, J.M. Fairall, *Social Media and Suicide: A Public Health Perspective*, „American Journal of Public Health, Supplement 2” 2012, vol. 102, nr S2, s. 198.

³⁸ M. Łojko, *Pomoc społeczna wczoraj i dziś. Nowe wyzwania – stare problemy*, „Studia Ekonomiczne/Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 2014, nr 179, s. 212.

przez pracowników socjalnych. Oczywiście ogólny zakres zadań pomocy społecznej wynikający z ustawy³⁹ jest sformułowany w sposób prawidłowy, tzn. dotyczy konieczności udzielania pomocy osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Niemniej jednak brakuje rozwiązań prawnych odnoszących się stricte do wykonywania zadań w cyberprzestrzeni. Praca socjalna w Internecie wymaga wzmocnienia nie tylko kompetencji miękkich, do których oprócz technicznych umiejętności cyfrowych (posługiwanie się sprzętem, korzystanie z aplikacji, social mediów), należą zdolności elektronicznej komunikacji społecznej, ale także podjęcia działań natury instytucjonalnej i organizacyjnej. Ponadto pracownicy socjalni, wykonujący pracę socjalną w środowisku cyfrowym: „[...] wymagają wsparcia finansowego do poszerzania i kształtowania swojego warsztatu zawodowego, ale i merytorycznego”⁴⁰. Innymi słowy teoretyczne i praktyczne przygotowanie zarówno instytucji, jak i pracowników socjalnych jest niezbędne do tego, aby wzmocnić działania na rzecz ochrony przed cyberpomocą.

Cyberworking, tj. praca socjalna w cyberprzestrzeni stanowi jedną z form pomocy dla potencjalnych samobójców. Jest on jedną z postaci streetworkingu, czyli formy pomocy socjalnej charakteryzującej się tym, że działania podejmowane są na zewnątrz, to jest poza miejscem normalnego funkcjonowania instytucji. Takie zaangażowanie pracowników socjalnych umożliwia dotarcie do szerokiej grupy odbiorców poprzez bezpośredniość kontaktu z ich środowiskiem i w ich środowisku. Zastosowanie metody *outreach* jest doskonałym rozwiązaniem wsparcia dla osób, które nie chcą bądź nie mogą skorzystać z tradycyjnej formy pomocy w urzędzie. Zaletami streetworkingu są: zindywidualizowanie problemu, bezpośrednia praca z osobą potrzebującą pomocy, elastyczny dobór środków pomocy, akceptacja różnorodności jednostki, akceptacja i wsparcie zamiast marginalizowania problemu. Streetworking znajduje zastosowanie głównie wśród dzieci i młodzieży, ale również dotyczy tzw. osób wykluczonych, tj. bezdomnych czy narkomanów. Pozytywne jest to, że oprócz wsparcia takich jednostek, stanowi kanał komunikacyjny pomiędzy potrzebującym pomocy a właściwymi instytucjami i organami administracji publicznej. Według Barbary Adamczyk „Streetworking umożliwia dobre rozeznanie i monitorowanie terenu, na którym przebywają potrzebujący pomocy [...] streetworker może skutecznie przewidywać różne zagrożenia i przyczyniać się do szybkiej i skutecznej interwencji odpowiednich służb”⁴¹. Celem streetworkingu wydaje się zatem maksymalna redukcja ewentualnych szkód spowodowanych niewłaści-

³⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2025 r. poz. 1214, 1302).

⁴⁰ M. Dacka, *Pracownik socjalny we współczesnym świecie – rola i możliwości wsparcia*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia” 2024, nr 37(1), s. 228.

⁴¹ B. Adamczyk, *Recenzja książki Granice streetworkingu*, t. 2 (seria: „Homo Homini”), red. J. Jęczyńska, B. Lelonek-Kulety, „Rocznik Wydziału Pedagogicznego Akademii „Ignatianum” w Krakowie” 2016, nr 19(1), s. 223–224.

wym zachowaniem się jednostki (często autodestrukcyjnym) oraz próba pomocy na podstawie indywidualnego kontaktu. Praca streetworkera z uwagi na cel oraz metody działania jest nad wyraz potrzebna, gdy mowa o konkretnej współpracy z osobą, której postawa wymaga natychmiastowej interwencji. Streetworker pełni rolę stróża (opiekuna), albowiem monitoruje stan jednostki, w razie potrzeby próbuje zapobiec bądź usunąć zagrożenie. Czuwa nad bezpieczeństwem, nie zapominając o wypełnianiu mechanizmów i procedur pracy socjalnej.

Pozytywne cechy streetworkingu stały się podstawą pracy socjalnej w internecie, tj. cyberworkingu. Internetowa rzeczywistość oferuje niezliczoną ilość informacji na tematy związane z samobójstwem. Fora internetowe są pełne komunikatów, porad i wskazówek zawierających metody i sposoby poświęcone temu zagadnieniu. Potencjalnie to właśnie cyberprzestrzeń wymaga dokładnego monitoringu na gruncie pracy socjalnej. Anonimowość kontaktu, a jednocześnie budowanie relacji w sieci wydaje się zgoła łatwiejsze niż w świecie rzeczywistym. Chęć znalezienia rozmówcy przez osoby poszukujące e-kontaktu stanowi doskonałą szansę dla cyberworkerów na kilku płaszczyznach: odszukania w sieci osób mających skłonności samobójcze, wejścia w bezpośrednią interakcję, przekonania o zaniechaniu próby dokonania aktu samobójczego, skontaktowania się z właściwymi instytucjami, rodziną, przyjaciółmi i poinformowania o zaistniałej sytuacji.

Pomoc socjalną w sieci, w dobie rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, należy uznać za niewątpliwie konieczne działanie z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze, internet jest miejscem, w którym potencjalni samobójcy poszukują opisu metod dokonania aktów samobójczych oraz oczekują rozmowy i wsparcia, którego często nie mają w swoim otoczeniu. Taka sytuacja sprzyja szybkiemu nawiązywaniu kontaktu. Po drugie, anonimowość, a jednocześnie otwartość kanału przekazu umożliwia pozawerbalny dostęp do adresata komunikatu, co może skutkować wyeliminowaniem zachowań samobójczych prowokowanych w sieci⁴².

Cyberworker zachowuje się niczym policjant, z tym że jego czynności realizowane są w cyberprzestrzeni. Rezultatem ustalenia zagrożenia jest rozpoczęcie śledzenia, tj. monitorowania potencjalnego samobójcy. Gdy tylko zauważy niepokojące sygnały, cyberworker jest w stanie aktywnie przeciwdziałać zagrożeniu. Wydaje się, że przypisanie e-pracy socjalnej, zadań w zakresie kontrataku w przypadku pojawienia się niebezpieczeństwa sieciowego można utożsamiać z przeciwdziałaniem typowym atakom cybernetycznym. Tak w jednym, jak i w drugim przypadku najważniejsze jest odstraszenie atakujących i oddalenie zagrożenia

⁴² A. Andrzejewska-Cioch, A. Zaborowska, *Streetworking w sieci odpowiedzią na samobójstwa wśród nieletnich*, [w:] *Granice streetworkingu*, t. 2, red. J. Jęczeń, B. Lelonek-Kuleta, Lublin–Sandomierz 2013, s. 137-138.

oraz dopilnowanie, aby taki atak w przyszłości się nie powtórzył. Cyberworkerzy powinni zadbać o to, aby u potencjalnego e-samobójcy wzrosło poczucie własnej wartości i potrzeba jej ochrony⁴³.

Co ciekawe, popularne stają się również badania nad wykorzystaniem algorytmów komputerowych w materii ustalenia zachowań samobójczych w ramach tzw. sztucznej inteligencji. Analiza wielu czynników, przede wszystkim poszukiwanych i udostępnianych przez użytkowników treści, mogłaby pomóc w zdiagnozowaniu przypadku i zidentyfikować osobę, która w sieci szuka sposobu na dokonanie samobójstwa. Próby zastąpienia terapeuty maszyną mają swoje realne skutki. Warto wymienić program Tess firmy X2AI, który umożliwiając rozmowy za pomocą SMS-ów czy aplikacji Messenger, sprawia, że sztuczna inteligencja przejmuje rolę psychoterapeuty lub psychoedukatora w kontakcie z użytkownikiem. Podobnie aplikacja AI-Therapy, która wspiera osoby cierpiące z powodu lęku społecznego⁴⁴. Oczywiście sztuczna inteligencja z biegiem czasu będzie coraz wyraźniej ingerowała w pracę socjalną wykonywaną w świecie wirtualnym. Przede wszystkim odczuwalne będzie obciążenie pracownika w kwestii analizy profilu użytkownika i automatycznego wyszukiwania historii wykonywanych przez niego czynności w cyberprzestrzeni. Wszystko to nie oznacza jednak, że konsultant elektroniczny (wirtualny) pod postacią sztucznej inteligencji jest w stanie w pełni zastąpić kontakt międzyludzki, oparty na sferze uczuć i emocji. Ochrona przed próbą samobójstwa, prowokowanego przez internet, musi mieć bowiem faktyczny, a nie wirtualny skutek.

Podsumowanie

Reasumując, cyberprzestrzeń stanowi doskonale źródło informacji na temat metod i sposobów popełniania samobójstwa. Cyberprzemoc, przejawiająca się w natarczywości treści propagujących akty samobójcze, może spowodować zarówno naruszenie sfery prywatności człowieka, jak i w skrajnym przypadku doprowadzić do próby targnięcia się na własne życie. Cyberprzestrzeń, a szerzej zawarte w niej treści mogą kształtować postawy zachęcające do popełniania samobójstwa. Aktywność cyberaktywistów i cyberprzestępców ma cechy cyberprzemocy, która może charakteryzować się podżeganiem czy pomocnictwem w dokonaniu aktu samobójstwa. Zagrożenia w tym aspekcie mogą dotyczyć m.in. przekazywania informacji

⁴³ J.P. Kesan, C.M. Hayes, *Mitigative counterstriking: self-defense and deterrence in cyberspace*, „Harvard Journal of Law & Technology” 2012, nr 2(25), s. 434.

⁴⁴ T. Witkowski, *Algorytm na myśl samobójczą. Komputery diagnozują skuteczniej niż psycholodzy?*, <https://www.focus.pl/artykul/tylko-maszyna-zrozumie-czowieka-nasz-przyszosci-s-sztuczni-psycholodzy?page=1> [dostęp: 22.04.2024].

o określonej treści. Cyberaktywiści zachęcający do dokonania samobójstwa i wspierający użytkownika w takim zamiarze kierują się określonym motywem, intencją. Nie zawsze jednak komunikat ma charakter umyślny czy tym bardziej skutkowy. W kontekście e-samobójstw bardzo ważną rolę pełnią regulacje prawnokarne i administracyjnoprawne umożliwiające skuteczną ochronę prawną osób korzystających z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Ponadto istotne znaczenie w zakresie cyberbezpieczeństwa użytkowników sieci należy przypisać aktom prawa międzynarodowego i unijnego, takim jak: konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, dyrektywa NIS2, rozporządzenie eIDAS czy RODO.

Biorąc pod uwagę, że treści zawarte w internecie mogą znacząco wpływać na bezpieczeństwo jednostki w świecie rzeczywistym, aktualnie obowiązujące regulacje prawne nie są w stanie w pełni skutecznie ochronić jednostkę przed zagrożeniami cyberprzestrzeni. Problem pojawia się bowiem wtedy, gdy wprowadzie bezpośrednie zagrożenie w postaci dokonania samobójstwa jeszcze nie miało miejsca, ale podlegacz intensyfikuje swoją działalność bądź e-samobójca wyszukuje na ten temat informacji w sieci. Wskazane wyżej akty prawne, aczkolwiek wyczerpujące w swojej treści, nie zauważają znaczenia pracy socjalnej, polegającej na interakcji z użytkownikiem sieci. Cyberworking ułatwia budowanie relacji, a tym samym odszukanie w sieci osób mających skłonności samobójcze, przekonanie o zaniechaniu próby dokonania aktu samobójczego, a w razie potrzeby umożliwia skontaktowanie się z właściwymi instytucjami, rodziną i poinformowanie o zaistniałej sytuacji. Cyberworker, powiadamiając o potencjalnym zagrożeniu, umożliwia szybką reakcję administratorów platform internetowych, tym samym zastosowanie optymalnych rozwiązań prawnokarnych i administracyjnoprawnych w danym przypadku.

Konkludując: pomoc dla potencjalnych e-samobójców powinna polegać na odpowiednim zastosowaniu środków ochrony komunikacji elektronicznej. Przyjmując, że uporczywe nękanie bądź wysyłanie treści zachęcających do popełniania samobójstw poprzez narzędzia komunikacji elektronicznej zwiększa ryzyko realizacji czynu, należy podjąć zdecydowane środki zaradcze. Obecnie to cyberprzemoc jest stymulatorem zachowań samobójczych⁴⁵. Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych, wprowadzenie rozwiązań teleinformatycznych, powszechny dostęp do internetu – to wszystko miało bezpośredni wpływ na pojawienie się zjawiska cyberprzemocy. Fora internetowe, czaty, aplikacje stały się miejscem wymiany informacji, porad i wskazówek zarówno w prywatnych, jak i publicznych dyskusjach. Treść komunikatów internetowych, niestety, nierzadko zachęca głównie

⁴⁵ B.J. Litwiller, A.M. Brausch, *Cyber Bullying and Physical Bullying in Adolescent Suicide: The Role of Violent Behavior and Substance Use*, „Journal of Youth and Adolescence” 2013, nr 42(5), s. 682.

młodych ludzi do targnięcia się na własne życie⁴⁶. Po pierwsze, należy zgłaszać każdy przypadek strony internetowej propagującej treści samobójcze. Kolejno, istotne jest wprowadzenie cyberworkingu, jako elementu pracy socjalnej wyspecjalizowanych terapeutów. Uwzględniając prawny aspekt cyberbezpieczeństwa, należałoby zastanowić się również nad stworzeniem globalnych ram prawnych pracy cyberworkerów. Jednakże ani działania instytucji, ani sztuczna inteligencja nie są w stanie zastąpić bezpośredniego kontaktu z bliskimi, przyjaciółmi, najbliższym otoczeniem. Często poczucie bezsilności i szukanie pomocy w świecie wirtualnym wynika z samotności w świecie rzeczywistym. Dlatego tak ważne jest podtrzymywanie więzi i otrzymywanie wsparcia we własnym otoczeniu.

Literatura

- Adamczyk B., *Recenzja książki Granice streetworkingu*, t. 2 (seria: „Homo Homini”), red. J. Jęczenia, B. Lelonek-Kulety, „Rocznik Wydziału Pedagogicznego Akademii „Ignatianum” w Krakowie” 2016, nr 19 (1).
- Albański L., *Wybrane zagadnienia z patologii społecznej*, Jelenia Góra 2010.
- Andrzejewska A., *Samobójstwa z inspiracji sieci*, [w:] *Zagrożenia cyberprzestrzeni. Kompleksowy program dla pracowników służb społecznych*, red. J. Lizut, Warszawa 2014.
- Andrzejewska-Cioch A., Żaborowska A., *Streetworking w sieci odpowiedzi na samobójstwa wśród nieletnich*, [w:] *Granice streetworkingu*, t. 2, red. J. Jęczeń, B. Lelonek-Kuleta, Lublin–Sandomierz 2013.
- Banasiński C., *Podstawowe pojęcia i podstawy prawne bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni*, [w:] *Cyberbezpieczeństwo. Zarys wykładu*, red. C. Banasiński, Warszawa 2018.
- Burdziak K., *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, Rok LXXVI, nr 4.
- Castells M., *The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance*, „The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science” 2008, vol. 616, issue 1.
- Cavelty M.D., Wenger A., *Cyber security meets security politics: Complex technology, fragmented politics, and networked science*, „Contemporary Security Policy” 2019, nr 41(1).
- Dacka M., *Pracownik socjalny we współczesnym świecie – rola i możliwości wsparcia*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia” 2024, nr 37(1).
- Deptala D., *Terroryzm samobójczy. Wybrane problemy*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” 2016, t. 8.
- Dijk van J.A.G.M., *The Network Society. Social Aspects of New Media, Second edition*, London–Thousand Oaks–New Delhi 2006.
- Donegan R., *Bullying and Cyberbullying: History, Statistics, Law, Prevention and Analysis*, „The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications” 2012, vol. 3, nr 1.
- Duranowski W., *Podstawowe zagrożenia zdrowotne związane z używaniem komputera i internetu*, [w:] *Zagrożenia cyberprzestrzeni. Kompleksowy program dla pracowników służb społecznych*, red. J. Lizut, Warszawa 2014.
- Golka M., *Czym jest społeczeństwo informacyjne?*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2005, nr 4 (26).

⁴⁶ R. Donegan, *Bullying and Cyberbullying: History, Statistics, Law, Prevention and Analysis*, „The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications” 2012, vol. 3, nr 1, s. 34.

- Hinduja S., Patchin J.W., *Bullying, Cyberbullying, and Suicide*, „Archives of Suicide Research” 2010, nr 14(3).
- Hoffmann T., *Wybrane aspekty cyberbezpieczeństwa w Polsce*, Poznań 2018.
- Jackson J., *SOS: A Handbook for Survivors of Suicide*, Washington 2003.
- Kesan J.P., Hayes C.M., *Mitigative counterstriking: self-defense and deterrence in cyberspace*, „Harvard Journal of Law & Technology” 2012, nr 2(25).
- Knapik A., Kozłowska M., Kocyan B., *Rosnący problem uzależnień behawioralnych – uwiecznieni w sieci*, [w:] *Online i offline. Obraz współczesnego społeczeństwa*, red. M. Janiszewska, P. Szymczyk, Lublin 2018.
- Kurkowski P., *Wpływ łączności internetowej na komunikację społeczną*, „Młoda Humanistyka” 2018, nr 2(12).
- Litwiller B.J., Brausch A.M., *Cyber Bullying and Physical Bullying in Adolescent Suicide: The Role of Violent Behavior and Substance Use*, „Journal of Youth and Adolescence” 2013, nr 42(5).
- Luxton D.D., June J.D., Fairall J.M., *Social Media and Suicide: A Public Health Perspective*, „American Journal of Public Health, Supplement 2” 2012, vol. 102, nr S2.
- Łojko M., *Pomoc społeczna wczoraj i dziś. Nowe wyzwania – stare problemy*, „Studia Ekonomiczne/ Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 2014, nr 179.
- Myers C.A., Cowie H., *Cyberbullying across the Lifespan of Education: Issues and Interventions from School to University*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 2019, nr 16(7).
- Niedzwiedz A., *Czy akt samobójczy jest świadomym i dobrowolnym aktem woli suicydenta? Rozważania nad prawnokarnymi aspektami odpowiedzialności za przestępstwo stypizowane w art. 151 k.k.*, „Prawo i Więź” 2021, nr 4(38).
- Nojeim G.T., *Cybersecurity and Freedom on the Internet*, „Journal of National Security Law & Policy” 2010, vol. 4, nr 1.
- Rodziński P., Rutkowski K., Ostachowska A., *Progresja myśli samobójczych do zachowań samobójczych w świetle wybranych modeli suicydologicznych*, „Psychiatria Polska” 2017, nr 51(3).
- Sharp W.G., Sr., *The Past, Present, and Future of Cybersecurity*, „Journal of National Security Law & Policy” 2010, vol. 4, nr 1.
- Skoczylas D., *The Act on the National Cybersecurity System and Other Legal Regulations in the Context of Ensuring State Cybersecurity. Selected Issues*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2020, t. XXX, nr 2.
- Suchorzewska A., *Ochrona prawna systemów informatycznych wobec zagrożenia cyberterroryzmem*, Warszawa 2010.
- Tabansky L., *Cybercrime: A National Security Issue?*, [w:] *Cyberspace and National Security Selected Articles*, red. G. Siboni, Tel Aviv 2013.
- Takahashi Y., *Depression and Suicide*, „Japan Medical Association Journal (JMAJ)” 2001, vol. 44, nr 8.
- Van Hee C., Jacobs G., Emmery C., Desmet B., Lefever E., Verhoeven B., Pauw G.D., Daelemans W., Hoste V., *Automatic detection of cyberbullying in social media text*, „Public Library of Science – PLoS ONE” 2018, nr 13(10).
- Wasilewski J., *Przestępczość w cyberprzestrzeni – zagadnienia definicyjne*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2016, nr 8, issue 15.